STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
Revista științifica a Universtității de Stat din Moldova, 2024, nr. 9(169)

CZU: 37.043.2-056:373.018.46-051(4) **https://doi.org/10.59295/sum9(169)2024_05**

FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DIN PERSPECTIVA EDUCAȚIEI INCLUZIVE LA NIVEL EUROPEAN: MODELE ȘI PARTICULARITĂȚI

Mădălina MIȘCALENCU,
Universitatea de Stat din Moldova

Formarea profesională continuă a cadrelor didactice reprezintă un proces esențial în domeniul educației, cu impact direct asupra calității învățământului. În articol sunt prezentate câteva modele de formare profesională continuă a cadrelor didactice ce aparțin sistemelor educaționale din Italia, Spania, Marea Britanie, Danemarca și Germania. În aceste țări s-au produs schimbări majore în domeniul educației incluzive, ceea ce a determinat reorganizarea sistemelor de formare a cadrelor didactice. Studiul de față cuprinde informații despre factorii de decizie care determină nevoile de formare și planurile de formare pentru cadrele didactice, beneficiile oferite cadrelor didactice care participă la cursurile de formare, precum și măsuri de facilitare a participării profesorilor la aceste cursuri.

Cuvinte-cheie: *formarea continuă a cadrelor didactice, programe de formare continuă a cadrelor didactice, cursuri de formare continuă a cadrelor didactice, educația incluzivă, modele de formare continuă a cadrelor didactice, sistem de învățământ, nevoia de formare a cadrelor didactice.*

CONTINUOUS TRAINING OF TEACHERS FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE EDUCATION AT THE EUROPEAN LEVEL: MODELS AND PARTICULARS

The continuing professional training of teaching staf is an essential process in the field of education, with a direct impact on the quality of education. The article presents some models of continuous professional training of teachers belonging to the educational systems of Italy, Spain, Great Britain, Denmark and Germany. In these countries, major changes occurred in the field of inclusive education, which led to the reorganization of teacher training systems. The present study includes information on the decision factors that determine the training needs and training plans for teachers, the benefits offered to teachers who partcipate in training courses, as well as measures to facilitate teachers' participation in the courses.

Keyword*: continuous training of teachers, programs of continuous training of teachers, courses of continuous training of teachers, inclusive education, models of continuous training of teachers, education system, the need for training of teachers.*

Introducere

Formarea profesională continuă a cadrelor didactice este importantă pentru asigurarea unei educații de calitate, dar și pentru adaptarea profesorilor la schimbările din domeniul educației. Modelele de formare profesională continuă a cadrelor didactice diferă de la o țară la alta, în funcție de nevoile de dezvoltare profesionlă, dar și de alte caracteristici specifice fiecărui sistem educațional.

Participarea profesorilor la programele de formare continuă este cu atât mai mare, cu cât sunt îndeplinite anumite condiții: participarea este obligatorie, activitățile de formare se desfășoară în timpul programului de lucru, există stimulente sau există posibilitatea de avansare în carieră.

Există și alte motive care pot determina cadrele didactice să participe la programe de formare continuă:

- *Utilizarea noilor tehnologii informaționale și nevoia de adaptare a metodelor de predare-evaluare*. Tehnologia avansează rapid, iar elevii sunt atrași de tot ceea ce apare în domeniul informaticii. Pentru a fi familiarizați cu noile instrumente și pentru a face față noilor cerințe educaționale, profesorii trebuie să participe la programe de formare în domeniu;

- *Îmbunătățirea competențelor pedagogice.* Accentul pus, în ultimii ani, pe crearea în școli a unui mediu incluziv care să răspundă nevoilor elevilor cu cerințe speciale, impune dezvoltarea competențelor de predare, de gestionare a clasei, de evaluare a elevilor etc.;

- *Gestionarea problemelor la nivelul calsei.* Crearea unor medii educaționale incluzive în care fiecare elev are un stil de învățare propriu, dar și nevoi individuale, necesită o pregătire de specialitate a cadrelor didactice, pentru a identifica și aborda în mod eficient aceste nevoi.

Procesul de formare profesională continuă se poate realiza prin intermediul:

- *cursurilor și seminariilor*, organizate de instituții de învățământ superior, organizații profesionale sau firme specializate de formare;
- *platformelor online* care oferă o gamă variată de resurse educaționale, cursuri și module de formare pentru cadrele didcatice;
- *coaching-ului și mentoratului didactic*. Colaborarea și sprijinul venit din partea altor profesori, precum și mentoratul cu experți în domeniu sunt metode eficiente de învățare și dezvoltare profesională.

Deschiderea sistemului de învățământ către educația incluzivă a determinat conturarea a opt principii-cheie care să susțină activitatea didactică și recuperatorie pentru elevii cu cerințe speciale [5, p. 125]:

1. „valorizarea diversității;
2. dreptul de a fi respectat;
3. demnitatea ființei umane;
4. cerințele individuale;
5. responsabilitatea colectivă;
6. dezvoltarea relațiilor și culturii profesionale;
7. dezvoltarea profesională;
8. șansele egale.

Adoptând aceste principii, profesorii trebuie să fie pregătiți pentru a aborda în mod corespunzător și eficient nevoile variate ale elevilor.

Prin intermediul cursurilor de formare se pot dezvolta *competențe* și abilități necesare cadrelor didactice în educația incluzivă.

Dimensiunile competenței profesionale a cadrelor didactice sunt [9, p. 85-86]:

- *competența științifică* – cunoștințe de specialitate, cunoștințe de cultură generală, pregătire metodică etc.;
- *competența psihopedagogică* – capacitatea de organizare a actului educativ pentru a ajuta fiecare copil să se dezvolte și să progreseze;
- *competența psihosocială* – capacitatea de comunicare cu membrii comunității școlare și locale;
- *competența didactică* – cuprinde o sferă mai largă ce presupune cunoștințele deținute, dar și capacitatea cadrului didactic de a aplica aceste cunoștințe pentru a obține rezultate deosebite. Această competență devine eficientă alături de alte competențe specifice: *competențe cognitive*, cunoștințe de specialitate; *competențe afective*, empatie, sprijin etc.; *competențe exploratorii*, inovare, avansare în practică etc. și *competențe de performanță*, obținerea de rezultate însemnate etc.

Educația incluzivă în diferite țări: cadrul analitic

În plan interanțional procesul de incluziune a fost adoptat de sisteme educaționale din diferite țări europene, motiv ce a determinat acordarea unei atenții deosebite domeniului de pregătire continuă a cadrelor didactice pentru educația incluzivă. State care au înregistrat progrese importante în promovarea educației incluzive sunt: Italia, Marea Britanie, Danemarca, Germania, Spania etc.

Italia. Este țara care a înregistrat cele mai semnificative progrese în promovarea educației incluzive prin punerea la punct a legislației naționale. Învățământul incluziv este legiferat încă din anii 1970, fapt ce a transformat sistemul de învățământ într-un model al educației incluzive. Publicații ale UNESCO și OECD afirmau că începând cu anii ’70, Italia avea cea mai înaltă rată de incluziune școlară din Europa [3, p. 20].

Formarea continuă a cadrelor didactice prezintă următoarele caracteristici:

- nevoile de formare pentru cadrele didactice sunt definite de Ministerul Educației, autoritățile locale și școli;
- participarea cadrelor didactice la programele/cursurile de formare continuă este gratuită/ subvenționată, bugetul pentru formare fiind alocat școlilor de către Ministerul Educației;
- profesorii care sunt înscriși la programe/cursuri de formare beneficiază de 5 zile, cu scutire de la serviciu sau concediu de studiu [8];

- echipa de specialiști care susține cadrul didactic la clasă în lucrul cu elevii cu CES este formată din: pedagogi de sprijin, asistenți sociali, logopezi, psihologi, psihopedagogi, kinetoterapeuți;

pregătirea continuă se desfășoară în trei etape distincte:

- prima etapă cuprinde un număr egal de sesiuni de pregătire teoretică și practică. Primele trei sesiuni au un caracter teoretic introductiv, urmând ca celelalte sesiuni să se desfășoare pe ateliere de lucru, în cadrul cărora formabilii sunt familiarizați cu elaborarea documentelor de proiectare a activităților didactice pentru o clasă unde sunt integrați elevi cu nevoi speciale;
- etapa a doua reprezintă aplicarea la clasa de elevi a cunoștințelor dobândite pe parcursul primei etape;
- în etapa a treia are loc evaluarea rezultatelor obținute pe parcursul programului de pregătire [4, p. 28].

Marea Britanie. 21% din copiii din Marea Britanie sunt indentificați de către profesorii lor, ca având CES și sunt înscriși în registrul asociat cu „Codul de bune practici". Se pare că acest procent nu reflectă numărul real al elevilor cu CES din Marea Britanie, unii elevi fiind clasificați, de către cadrele didactice, ca având nevoi speciale din cauza unor tulburări de comportament sau rezultate mai slabe la învățătură.

Aspecte ce țin de formarea profesională continuă a profesorilor din Marea Britanie vor fi prezentate mai jos:

- nevoile de formare continuă a cadrelor didactice sunt stabilite de autoritățile locale și școli, după ce fiecare profesor a fost consultat;
- profesorii împreună cu managerii școlii decid planul de pregătire al programului de formare [6, p. 62-63];
- pregătirea continuă a cadrelor didactice se face în cadrul școlii, iar cursul de formare este subvenționat de autoritățile publice [2, p. 63-64];
- toți profesorii, indiferent de tipul de școală în care activează, sunt pegătiți să lucreze cu elevi cu cerințe speciale și trebuie să dețină competențe în educarea elevilor cu CES. Cadrele didactice care interacționează direct cu acești elevi, trebuie să dețină competențe specifice adaptate particularităților fiecărui tip de cerință specială [4, p. 30];
- la nivelul școlii există un grup de profesori specializați care interacționează direct cu copiii.

Acest grup este format din:

- coordonatorul/un grup de coordonare care colectează informații despre elevii cu CES;
- grupul profesorilor de sprijin (support teachers);
- grupul profesorilor itineranți (peripathetic teachers);
- profesorii care sunt încadrați la clasele în care eunt elevi integrați;
- cursurile de formare se organizează, în cele mai multe cazuri, în școli și sunt susținute atât de cadre didactice ce provin din mediul universitar, cât și de specialiști în consiliere [4, p. 30].

Danemarca. Sistemul de învățământ danez este orientat spre asigurarea egalității de șanse la educație a copiilor care provin din diferite pături sociale: copii ce provin din medii sociale diferite, copii din grupuri etnice și copii cu deficiențe. Dezvoltarea sistemului de incluziune a dus la creșterea numărului cadrelor didactice care au nevoie de formare în domeniu.

Particularitățile formării profesionale continue a cadrelor didactice sunt următoarele:

- nevoile de formare a cadrelor didactice și planul de instruire sunt stabilite de autoritățile locale și de școli, după ce au fost consultați profesorii și managerii școlii [6, p. 62-63];
- costurile pentru formarea continuă sunt acoperite de autoritățile locale [1, p. 63-64];
- pesonalul specializat să lucreze cu elevii cu CES și să ofere sprijin cadrelor didactice care interacționează direct cu acești copii este format din:
- psihologi educaționali;
- personal didactic cu experiență în abordarea dificultăților generale de învățare;
- terapeuți de limbă și vorbire/logopezi;
- profesori specializați în matematică;
- profesori specializați în citire.

Psihologii educaționali, personalul didactic cu experiență în abordarea dificultăților generale de învățare, logopezii și profesorii specializați în disciplinele matematică și citire sunt formați pentru a lucra cu elevi din învățământul primar și secundar inferior [1, p. 65-66]. Acest fapt se datorează demarării, în anul 1976, a

Proiectului „The School for Everybody, the Society for Everybody (Școală pentru fiecare, societate pentru fiecare) și înființării, în cadrul acestui proiect a Ligii Educaționale (Educațional League). Scopul acestei organizații a fost acela de a transforma anumite școli primare și secundare în școli incluzive, cu clase în care să fie integrați un număr limitat de copii. Copiii cu CES integrați în aceste clase beneficiau de servicii educaționale specializate din partea unor profesori de suport/sprijin [3, p. 19].

Calificarea profesorilor în domeniul educației incluzive se face prin absolvirea unor cursuri de doi ani ce cuprind programe de pregătire teoretică și practică.

Germania. Integrarea elevilor cu CES în școlile obișnuite reprezintă o prioritate și pentru sistemul de învățământ german, deși până în anul 1994, s-a încercat menținerea acestora în școlile speciale, pentru a valorifica cât mai mult resursele existente în învățământul special. Procesul de integrare se realiza prin introducerea unor programe în activitățile de profesionalizare a elevilor cu dizabilități.

Aspecte ale formării continue a cadrelor didactice:

- responsabilitatea organizării învățământului (de masă și special) și a instruirii cadrelor didactice la toate tipurile de școli intră în competența Landurilor;
- un principiu esențial în formarea continuă a cadrelor didactice îl reprezintă participarea voluntară a profesorilor la cursurile și programele de formare;
- nevoile de formare și planul de formare pentru cadrele didactice sunt stabilite de către autoritățile educaționale locale și școli, prin consultarea managerilor școlii și a profesorilor;
- guvernul federal și Landurile se implică în stabilirea principiilor și emiterii reglementărilor privind organizarea și finanțarea programelor de formare continuă [7, p. 9];
- profesorii de sprijin reprezintă personalul didactic cu experiență în abordarea dificultăților generale de învățare. Colaborează cu profesorii clasei atât în planificarea, cât și în realizarea lecțiilor.

Spania. Promovarea educației incluzive începe în anul 1995, când se definește

conceptul de Cerințe Educaționale Speciale, ce include copii cu deficiențe, cu nevoie de suport special și adaptare curriculară, copii din medii sociale defavorizate, dar și copii supradotați [3, p. 20].

Modelul spaniol de formare continuă a cadrelor didactice se prezintă astfel:

- în procesul de formare continuă există o colaborare între Ministerul Educației, autoritățile locale, școlile și cadrele didactice. Ministerul Educației trasează la nivel național prioritățile din sistemul de învățământ, iar cadrele didactice elaborează planuri ce cuprind nevoile lor individuale. Autoritățile locale și școlile elaborează, la rândul lor, planuri de dezvoltare în care se regăsesc prioritățile trasate de minister, dar și planurile create de profesori;
- la nivelul școlii este numit un profesor care coordonează activitățile de dezvoltare profesională;
- profesorii beneficiază de cursuri gratuite sau sprijin financiar pentru formare;
- cadrele didactice beneficiază de timp liber sau concediu de studiu;
- participarea la programele/cursurile de formare continuă reprezintă o îndatorire, dar și o condiție pentru avansarea în carieră și pentru creșterea salarială [8];
- instruirea profesorilor în domeniul educației incluzive este realizată de către Rețeaua de Centre a Profesorilor, care manageriază bugetul pentru formarea cadrelor didactice [3, p. 21].

Formarea contină a cadrelor didactice din școlile incluzive are la bază o serie de principii-cheie:

- programele de formare continuă se desfășoară în cadrul școlii prin crearea unui grup de specialiști care se documentează în permanență și prin elaborarea și aplicarea unor programe, adaptate specificului școlii și particularităților elevilor din școală/ clasă;
- îmbinarea pregătirii teoretice cu activitatea practică;
- programe de pregătire continuă flexibile și bogate în conținut și strategii [4, p. 28].

Concluzie

Formarea continuă a cadrelor didactice în educația incluzivă este esențială pentru creșterea calității educației și pentru pregătirea adecvată a elevilor cu CES în vederea integrării lor sociale și profesionale. Prin investiția în dezvoltarea profesională continuă a cadrelor didactice, sistemele educaționale pot oferi o educație mai bună pentru toți elevii.

Referințe:

1. *Carierele cadrelor didactice în Europa: acces, progres și sprijin*. Raport Eurydice 2018. Brussels: Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură, 2018. Available: http://publications.europa.eu/resource/cellar/435e941e-1c3b-11e8-ac73-01aa75ed71a1.0012.01/DOC_1 [Accessed on 5.08.2022].
2. *Comisia Europeană*, 2018. Monitorul educației și formării. România. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018, p. 63-64. Available: https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-romania_ro.pdf [Accessed on 10.08.2022].
3. JALBĂ, T., MILICENCO, S. *O incursiune în educaţia incluzivă: abordare comparativă.* În: *Studia Universitatis. Seria Ştiinţe sociale*, 2010, nr. 3(33), p. 19-26. ISSN 1857-2081.
4. PERETEATCU, M. *Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice în spiritul educației incluzive la nivel internațional și național*. În: *Educaţia incluzivă: dimensiuni, provocări, soluţii*. Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale, p. 26-35. Available: http://dspace.usarb.md:8080/jspui/bitstream/123456789/5124/1/Pereteatcu_M_formare.pdf [Accessed on 09.09.2023].
5. Ministerul Educației al Republicii Moldova. *Proiect Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale – suport de curs pentru formarea continuă a cadrelor didactice*. Chișinău: Lyceum, 2016, vol. 1. Available: https://docplayer.net/61079295-Proiectul-integrarea-copiilor-cu-dizabilitati-in-scolile-generale-educatia-incluziva.html [Accessed on 10.09.2023].
6. *Profesia de cadru didactic în Europa. Practicile, Percepţiile şi Politicile*. Raport Eurydice 2015. Brussels: *Agenţia pentru Educaţie, Audiovizual şi Cultură*, 2015. Available: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/36bde79d-6351-489a-9986-d019efb2e72c/language-ro/format-PDF [Accessed on 10.08.2022].
7. RĂZVAN, Călin., PISTRIȚU, Maria. *Formarea profesorilor în România și Germania. Un studiu comparativ.* În: *Volumul Conferinței Internaționale de Științe Umaniste și Sociale. Creativitate. Imaginar. Limbaj*, 15-16 mai 2015. Craiova: Sitech, 2015, p. 1-14. ISBN 978-606-11-4381. Available: https://www.academia.edu/36002154/17_Calin_Razvan_Pistritu_Maria_Formarea_profesorilor_in_Romania_si_Germania_Un_studiu_comparativ_doc [Accessed on 18.09.2023]
8. *Surse de finanțare a formării profesionale continue a cadrelor didactice din state europene*. Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-202. Available: https://eduform.snsh.ro/sesiuni-online/surse-de-finantare-a-formarii-profesionale-continue-a-cadrelor-didactice-din-state-europene [Accessed on 19.08.2023].
9. VELIȘCO, N. (coord.) at.al. *Educaţie incluzivă: Unitate de curs*, Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova. Ediție revizuită și completată. Chișinău: Tipografia „Bons Offices", 2017. ISBN 978-9975-87-298-0. Available: https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatie_incluziva_final.pdf [Accessed on 18.03.2023].

Date despre autor:

Mădălina MIȘCALENCU, doctorand, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: miscalencu@yahoo.com
ORCID: 0000-0002-9584-4171

Prezentat la 10.09.2023